

SNORRI STURLUSON

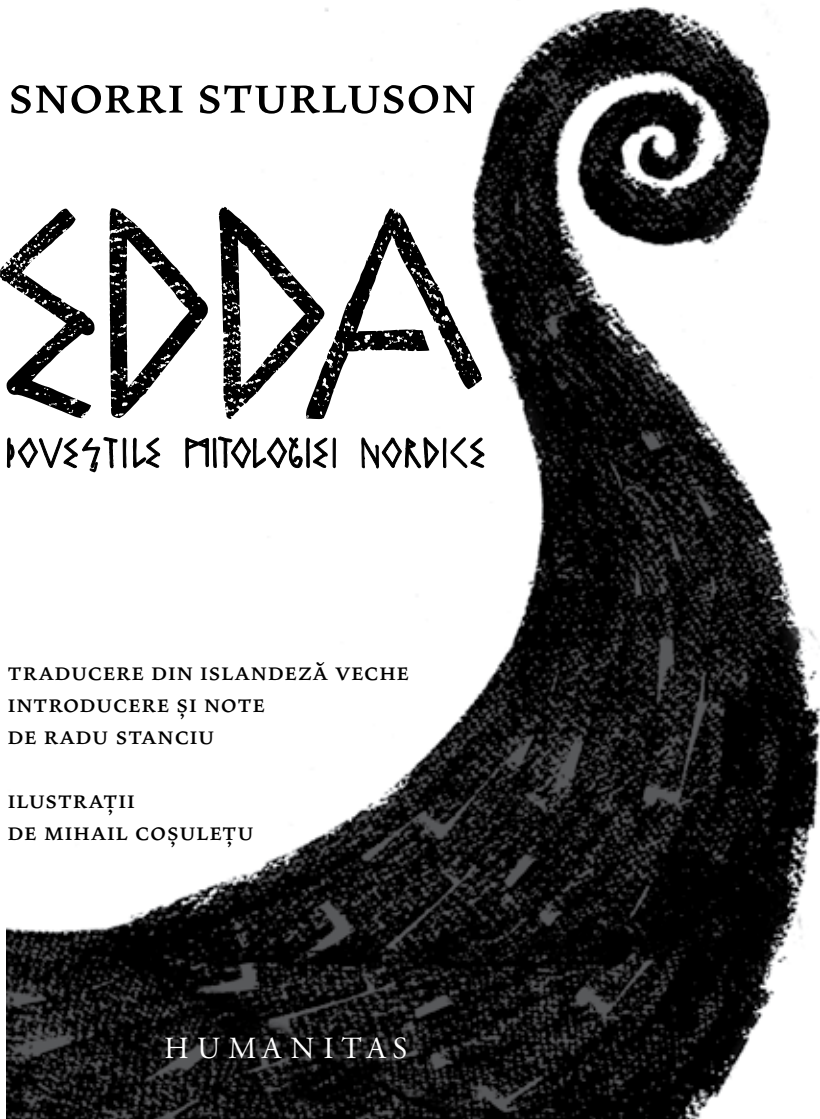
EDDA

POVEȘTILE MITOLOGIEI NORDICE

TRADUCERE DIN ISLANDEZĂ VECHĂ
INTRODUCERE ȘI NOTE
DE RADU STANCIU

ILUSTRĂȚII
DE MIHAIL COȘULEȚU

HUMANITAS

CUPRINS

Introducere

5

Notă asupra traducerii

11

EDDA

Prologul

19

Păcălirea lui Gylfi

28

Discursul despre poezie

109

Bibliografie

125

Indice de nume proprii și de locuri

127

INTRODUCERE

Cunoașterea modernă a mitologiei nordice este în cea mai mare parte un efect al fenomenului cultural care este literatura medievală islandeză. Islanda medievală a avut un destin cu totul ieșit din comun. Alte țări scandinave, Danemarca, Suedia sau Norvegia, au fost regiuni relativ prospere, unde civilizația umană s-a dezvoltat încă din Epoca Bronzului, și care s-au profilat după anul 1000 ca regate creștine puternice, independente și centralizate. Islanda în schimb, o insulă izolată în Oceanul Atlantic, supusă unor condiții geografice vitrege, a fost colonizată abia în secolele al IX-lea și al X-lea, în special din Norvegia, și a rămas întotdeauna un spațiu marginal al Nordului european. În mod surprinzător însă, în secolele al XIII-lea și al XIV-lea a produs o literatură cu totul remarcabilă cantitativ și calitativ. Sutele și sutele de manuscrise ale Islandei medievale conțin o gamă variată de texte în limba nordică veche: biografii ale regilor, compilații istoriografice, legende eroice imemorabile, povestiri locale detaliate, traduceri și adaptări după modele străine etc. Acestor texte le datorăm aproape tot ceea ce știm azi despre civilizația Nordului, atât din perioada dinainte de creștinare (care s-a produs în secolul al XI-lea) cât și din primele sale secole creștine. Însăși mitologia nordică, așa cum o cunoaștem astăzi, este cuprinsă aproape exclusiv în paginile acestor manuscrise.

Dintre toate textele medievale islandeze, cel care contribuie decisiv la cunoașterea ei este *Edda* lui Snorri Sturluson. Autorul este un aristocrat cărturar din prima jumătate a secolului al XIII-lea, o figură politică de prim rang în Islanda vremii sale, precum și la curtea regilor norvegieni. Există mai multe lucrări, în special cu caracter istoriografic, care au ieșit probabil de sub pana sa, dar *Edda* este cu siguranță opera sa fundamentală.¹ Trebuie să remarcăm însă că tema acestei lucrări nu este propriu-zis mitologia, ci poezia, Sturluson concepând-o ca pe un tratat complet de poetică autohtonă. Într-adevăr, poezia nordică tradițională data dinainte de creștinare și posedă o bogată zestre de vocabular poetic și reguli prozodice complicate. Această tradiție poetică fiind amenințată cu dispariția în fața noilor mode literare de sorginte europeană, Snorri își propune în *Edda* s-o consemneze pentru posteritate și mai ales pentru viitoarele generații de poeți, dorind să încurajeze transmiterea mai departe a acestui adevărat meșteșug tradițional. Însă el ajunge astfel să consemneze și o cantitate neegalată de informații despre miturile Nordului păgân, pentru că acestea erau intim legate de metaforele complexe și standardizate folosite în stilul poetic numit „skaldic”. Mai precis, *Edda* este împărțită în trei cărți mai mici, *Păcălirea lui Gylfi* (sau *Gylfaginning*), *Discursul despre poezie* (sau *Skáldskaparmál*) și *Catalogul prozodic* (sau *Háttatal*). *Discursul despre poezie* și *Catalogul prozodic* reprezintă secțiunile mai tehnice ale lucrării. *Discursul despre poezie* este de fapt un mic tratat de sine stătător despre regulile de construire a metaforei în poezia skaldică, dar conține și unele narațiuni mitologice, a căror cunoaștere era necesară pentru înțelegerea sensului anumitor metafore standardizate. *Catalogul prozodic* este un lung poem menit să exemplifice toate formulele prozodice prescrise și să constituie astfel un ghid de metrică.

1. Sensul acestui titlu, *Edda*, este probabil „întocmită” sau „editată”.

În *Păcălirea lui Gylfi* însă, Snorri Sturluson se concentrează exclusiv asupra mitologiei. Este vorba despre o narațiune impresionantă și bine coagulată de mituri, turnată în forma unei povestiri în ramă. Povestea-cadru se leagă direct de prologul *Eddei*, care, la rândul lui, exprimă viziunea absolut originală pe care Snorri, ca scriitor creștin, o dezvoltă în privința mitologiei nordice. Pentru el, miturile nordice sunt versiunea deformată a întâmplărilor petrecute în vechime troienilor, pe care îi consideră strămoșii familiilor domnitoare scandinave și părinții vechii culturi a Nordului păgân. Într-adevăr, el explică cuvântul *æsir* („zeii”) prin „oamenii Asiei”, adică o parte din poporul Troiei care ar fi părăsit Asia după Războiul Troian pentru a se stabili în Scandinavia; conducătorul lor, Ódin, ar fi fost un urmaș al lui Thór, la rândul său, nepotul de fiică al lui Priam, ultimul rege al Troiei. De-abia mai târziu, norocul și belșugul ce îi însoțiseră în Scandinavia pe „oamenii Asiei” i-ar fi determinat pe urmașii lor naivi să îi adore și să îi considere zei. O asemenea interpretare euhemeristă (care vede în zeii păgâni simpli muritori din trecutul îndepărtat) nu era nici pe departe singulară în contextul intelectual al Evului Mediu creștin, care din acest punct de vedere se baza pe antecedente din Antichitatea greco-romană. Nu era singular nici apelul la Troia ca prestigioasă obârșie a popoarelor europene. O altă direcție de interpretare importantă explorată de Snorri (după cum se vede în chiar primele paragrafe ale *Prologului*) vizează explicarea teologică a păgânismului – un demers care, în cazul lui, exprimă o atitudine favorabilă vechilor religii, rar întâlnită în literatura Evului Mediu creștin. Pentru el, păgânismul nu numai că nu are nimic demonic, așa cum se susținea adesea, dar este chiar o religie naturală, rezultatul efortului rațional de regăsire a Divinității deus de o omenire nenorocită, ruptă de comuniunea cu Dumnezeu și încă neînțezată cu harul Revelației.

Față de legenda troiană povestită în *Prolog*, povestirea-cadru din *Păcălirea lui Gylfi* pare să se desfășoare mai târziu în timp. Autorul imaginează un dialog între legendarul rege suedez Gylfi și trei reprezentanți ai poporului *æsir*-ilor, care îi răspund în detaliu celui dintâi la întrebările despre faptele mărețe ale strămoșilor lor, pe care aceștia îi venerau drept zei. Acesta este formatul prin care ne-a parvenit cel mai bogat depozit de informații despre miturile Nordului, în același timp, singura prezentare medievală elaborată și unitară a mitologiei nordice – un format, din păcate, foarte complicat și adesea neclar sau contradictoriu. În ceea ce privește povestirea din povestire, în *Păcălirea lui Gylfi* mitologia nu e deloc contradictorie. Ea se țese ca o poveste clară, cu introducere, cuprins și încheiere, cu evenimente care se succed firesc, conform unei cronologii și unor lanțuri cauzale. Se începe astfel cu crearea Universului din haos și organizarea lumii, pentru a se continua cu diferite interacțiuni între zei sau între aceștia și alte ființe mitice, inclusiv acțiunile ce încep să destrame ordinea mitică actuală. Trecând la viitorul mitic, se povestesc evenimentele ce duc în final la marele incendiu în care lumea e sortită să piară – așa-numitul Ragnarök („Destinul Zeilor“ sau „Amurgul Zeilor“). În final, este povestită apariția unei noi lumi din cenușa celei vechi, populată de singurul cuplu uman supraviețuitor și cârmuită de copiii vechii generații de zei.

Pare astfel clar că *Edda*, în părțile sale mitologice, nu este o simplă consemnare fidelă a mitologiei păgâne, ci o operă originală în care informația mitologică autentică este ordonată, uniformizată și armonizată. Mai mult, ea este probabil și ajustată în diverse locuri pentru a o face să reflecte viziunea doctrinară a autorului, în special, teoria sa din *Prolog* despre păgânism ca religie naturală cu premoniții de monoteism. Din păcate, este greu de precizat exact cât de puternic s-a exercitat această influență asupra textului. Rămâne la latitudinea

cititorului să speculeze în fiecare pasaj detaliile care provin din religia Nordului precreștin și cele care provin din imaginația sau inspirația lui Snorri Sturluson. Mai există însă și o a treia sursă majoră, anume poemele din care citează autorul, uneori pe larg; adesea Snorri nu face altceva decât să reformuleze informația din ele, poate cu un pic mai multă bogăție de cuvinte. Poemele sunt consemnate, în general, și în afara *Eddei*, dar relația lor specială cu acest text le face să fie cunoscute drept „poemele eddice” și sunt socotite și ele fără ezitare printre capodoperele literaturii islandeze medievale.

Deși puțin cunoscută publicului larg, importanța *Eddei* pentru cultura europeană în general și medievală în particular este considerabilă. Se poate spune că este prima lucrare din istoria culturii europene care tratează pe îndelete o altă mitologie decât cea clasică. Înscriindu-se cu hotărâre în genul savant al tratatului de mitografie, ea este primul exemplar vernacular al acestui gen. Tot ea este și primul tratat vernacular de poetică. Pentru cititorul obișnuit, ea rămâne pur și simplu poarta de intrare inevitabilă pe tărâmul mitologiei Nordului. Ediția de față reprezintă prima ei traducere în limba română. Ea este propusă cititorului român sub forma unei selecții ce are în vedere în primul rând caracterul mitologic al lucrării, astfel încât vom regăsi în cuprinsul ei doar *Prologul* și *Păcălireă lui Gylfi*¹, însoțite de fragmentul de început al *Discursului despre poezie*, mai precis, mitul miezului poetic.

RADU STANCIU

1. Textul *Păcălirii lui Gylfi* este complet, cu excepția anumitor strofe din citatele poetice, care au fost eliminate din cauza caracterului lor repetitiv.

Ediția folosită pentru traducere este Finnur Jónsson (ed.), *Snorri Sturluson. Edda*, Copenhaga, 1900.

Principalele instrumente de lucru sunt traducerea în engleză A. Faulkes (tr.), *Snorri Sturluson. Edda*, 3rd ed., London, 1995, și dicționarul Cleasby-Vigfússon, *An Icelandic-English Dictionary*, http://www.ling.upenn.edu/~kurisuto/germanic/oi_cleasbyvigfusson_about.html.

Abordarea stilistică a traducerii a căutat să satisfacă simultan două imperative, pe cel al clarității și pe cel estetic. Am căutat să evit capcana arhaismului artificial, care adesea îngreunează mult înțelegerea anumitor traduceri de texte vechi în limba română. În același timp, folosirea pe scară largă a neologismelor l-ar fi îndepărtat pe cititor de spiritul textului. Am încercat, așadar, să utilizez, oriunde a fost posibil, termeni arhaici, dar în același timp prezenți în vocabularul comun al limbii române.

Ediția folosită transliterează textul manuscriselor conform normelor academice de standardizare specifice limbii nordice vechi. Pentru numele proprii, am adoptat, la rândul meu, o procedură de simplificare, în speranța fluidizării lecturii pentru cititorul român. Astfel:

- þ a devenit *th* (pentru a încuraja pronunția surdă din engleză);
- ð a devenit *d*;
- vocalele lungi marcate doar cu accent (*á é í ó ú ý æ œ*) au fost păstrate ca atare;
- ǰ și ø au devenit *ö*;

– *r* final după consoană (inclusiv după *r*) a fost eliminat în situațiile în care este terminație (cele mai multe), dar păstrat acolo unde face parte din rădăcină (ex. „Baldr“);

– consoanele finale geminate au fost păstrate ca atare sau simplificate după același criteriu (ex. „Valhöll“, dar „Ódin“).

Preocupat fiind de claritate, am încercat să fiu consecvent cu anumiți termeni cu încărcătură mitologică importantă. De exemplu, *rísi* și *þurs* sunt practic sinonime, dar am tradus consecvent *bergrisar* prin „Căpcăunii Munților“ și *hrímþursar* prin „Uriașii de Chiciură“.

O problemă foarte spinoasă este cea legată de traductibilitatea numelor proprii. Textul nu poate fi abordat unitar din acest punct de vedere. Multe nume proprii sunt pline de încărcătură în ceea ce privește înțelegerea și au fost traduse ca atare în corpul textului, chiar și acolo unde sensul nu e foarte transparent (de ex. atributele lui Hel la p. 61 sunt un amestec de transparent și opac, dar pline de semnificație). Alte nume proprii nu par la fel de relevante, iar în aceste cazuri am optat pentru păstrarea formei originale în text, oferind traducerea în nota de subsol acolo unde a fost posibil (în multe cazuri nu a fost posibil din cauza opacității sensului). Am făcut același lucru și acolo unde forma originală are ea însăși o relevanță independentă de sens (ex. „Hugin“ și „Munin“ rimează, de aceea au fost păstrați ca atare în corpul textului, traducerea fiind dată în nota 3, p. 71).

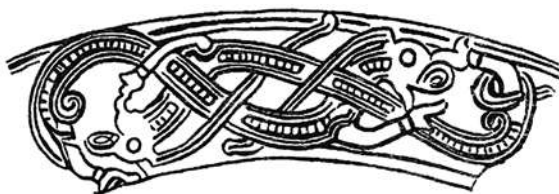
O altă problemă dificilă o reprezintă versurile. În general, poezia nordică veche nu are rimă și se bazează, în schimb, pe aliterație, ceea ce am căutat și eu să reproduc, cu mai mult sau mai puțin succes, în traducere. Am încercat să păstrez un echilibru între preocuparea stilistică și cea semantică; în prima parte veți regăsi însă traduceri foarte stilizate, în timp ce în partea a doua domină efortul de redare a sensului exact. De asemenea, Snorri Sturluson are particularitatea că se bazează foarte mult pe versuri pe care apoi le citează pentru coroborare, ajungându-se astfel la situații în care poezia repovestește cu aproximativ aceleași cuvinte fragmentul în proză care o precedă. În narațiunea sfârșitului lumii, unde această redundanță devine în mod deosebit supărătoare, am eliminat cele mai multe strofe, lăsând doar câteva cu titlu ilustrativ. În textul tradus, am marcat locul de unde au fost eliminate aceste strofe cu „[...]“. Toate versurile au fost marcate grafic ca atare.

Am optat pentru o abordare neunitară, dar nuanțată, a termenului-cheie *Æsir*. În general, l-am tradus prin „zei“ în povestirea din povestire, unde are sens mitologic, și l-am lăsat netradus în povestirea-cadru, unde este folosit în speculația pseudo-istoriografică și unde devine și protagonistul unui joc de cuvinte. Notele 1 de la p. 26, 1 de la p. 38 și 1 de la p. 51 oferă diverse explicații privind această metodă.

R.S.

ΣΔΔΑ

„Această carte se numește *Edda* și a fost întocmită de Snorri, fiul lui Sturla, așa cum este rânduită aici. E vorba mai întâi despre zei și despre Ymir, urmează apoi *Discursul despre poezie* însoțit de denumiri pentru multe lucruri, în sfârșit *Catalogul poetic*, pe care Snorri l-a compus pentru regele Hákon și pentru ducele Skúli.“ (*Codex Upsaliensis*)

Prolog

- 1 Dumnezeu Atotputernicul a plămădit la început Cerul și Pământul și toate lucrurile ce țin de ele, iar la sfârșit pe cei doi oameni din care se trag toate stirpele, Adam și Eva, și urmașii lor s-au înmulțit și s-au împrăștiat în toată lumea. Și după ce a trecut o vreme, neamul omenesc s-a deosebit: unii erau buni și cu dreaptă credință, dar mult mai mulți s-au întors după poftele lumii și au nesocotit poruncile lui Dumnezeu; pentru aceasta Dumnezeu a înecat Lumea prin Potop și pe toate viețile Pământului, mai puțin pe acelea care erau în Arcă cu Noe. După Potopul lui Noe trăiau opt oameni, care au populat Lumea, iar din ei se trag toate stirpele; și iar s-a întâmplat ca mai înainte, anume că, Lumea populându-se și ticsindu-se, toată mulțimea neamului omenesc iubea râvna bogăției și a faimei și nesocotea ascultarea de Dumnezeu atât de mult, încât nici nu voiau să-L numească. Și atunci cum s-ar fi găsit cineva care să le spună copiilor săi despre lucrările cele mari ale lui Dumnezeu? Și așa s-a întâmplat că au pierdut numele lui Dumnezeu, și de-a lungul și de-a latul Pământului nu se găsea nici un om care să poată să-și recunoască făcătorul.¹

1. În acest prim paragraf din *Prolog* este descrisă starea spirituală a omenirii după căderea în păcat a primilor oameni.

Dar, cu toate acestea, Dumnezeu le-a oferit darurile pământului, bogăția și fericirea, de care urmau să se bucure în lume, și le-a mijlocit și înțelepciunea, așa încât să deosebească toate lucrurile pământului și toate împărțirile ce se puteau vedea în văzduh și pe pământ. Ei se gândeau și se întrebau mirați ce ar fi vrut să însemne faptul că pământul, jivinele și păsările aveau o singură alcătuire în anumite privințe, dar erau totuși deosebite în obiceiuri. O alcătuire era aceea că se săpa pământul pe vârfurile înalte ale munților și de-acolo țâșnea apă, fără a trebui să se sape mai mult după apă acolo decât în văile adânci; aceasta se întâmplă asemenea la jivine și păsări, anume că tot atât de mult sânge este la cap cât este și la picioare. O a doua fire a pământului este aceea că în fiecare an cresc iarbă și flori și în același an se usucă și cad; asemenea și la jivine și păsări, deoarece păr sau pene cresc pe ele și în fiecare an cad. A treia fire a pământului este că, atunci când este scobit și săpat, pe acea țărână care se află la suprafață va crește iarbă. Stâncile și pietrele le tălmăceau ca dinți și oase ale unei vietăți. În acest fel, ei și-au dat seama că pământul trăia și avea în el un soi de viață și au știut că era din cale-afară de bătrân după vârstă și plin de putere. Orice trăia era născut din el și orice murea el își însușea; din pricina aceasta, i-au dat nume și și-au socotit neamurile începând de la el. Oamenii mai aflau, de asemenea, de la neamurile lor mai bătrâne că, după ce multe sute de ani fuseseră socotiți, pământul, Soarele și stelele erau aceleași, dar mersul stelelor era deosebit: unele aveau un mers mai lung, altele unul mai scurt.¹

Văzând asemenea lucruri, ei bănuiră că exista un cârmaci al stelelor care le strunea mersul după voința Sa și că Acela

1. În acest paragraf este prezentată încercarea Omului de a înțelege Natura. Concepția Universului ca un unic organism viu pare legată de speculația filozofică neoplatoniciană.

era măreț și foarte puternic, și bănuiau că El, cărmuind peste creaturi, fusese mai înainte de stele, și au înțeles că, domnind peste mersul stelelor, stăpâna și strălucirea Soarelui și roua văzduhului și tot ce răsare din pământ, la fel și vânturile văzduhului împreună cu furtunile mării. Nu știau unde era împărăția Lui, dar credeau că ocârmuia toate lucrurile pe pământ, în văzduhul cerului și stelele, mările și vremea. Iar pentru a se putea vorbi despre ele mai lesne sau a se pecetlui în minte, ei dădură nume tuturor lucrurilor de la ei înșiși. Iar această credință s-a schimbat în multe feluri, odată cu răspândirea popoarelor și despărțirea limbilor. Însă ei înțelegeau toate lucrurile cu înțelegere pământească, deoarece nu li se dăduse înțelepciunea duhovnicească. Astfel, ei înțelegeau că toate lucrurile au fost făurite dintr-o anumită plămadă.¹

- 2 Lumea era împărțită în trei părți. Partea de miazăzi, mergând de la Apus spre Marea de Mijloc, se numește Africa. Latura de miazăzi a acelei părți e fierbinte, astfel că acolo totul arde, din cauza Soarelui. A doua parte, dinspre Apus spre Miazănoapte și mergând până la mare, se numește Europa sau Eneea. Latura ei de miazănoapte e atât de rece, încât acolo nu crește iarbă și nu locuiește nimeni. Începând de la Miazănoapte și toată jumătatea de răsărit, până la Miazăzi, este partea numită Asia. În această din urmă parte de lume se află toată frumusețea și toată semeția, precum și rodul pământului, aurul și nestematele. Tot acolo se găsește și mijlocul lumii, iar precum pământul este acolo mai frumos și mai bun pentru orice îndeletnicire decât în alte locuri, tot așa și oamenii

1. Intuiția existenței Creatorului la omul văduvit de Revelația divină ține de doctrinele teologilor scolastici din sec. XII-XIII privitoare la cunoașterea lui Dumnezeu prin rațiune. Autorul face aici o trimitere clară la apariția și răspândirea păgânismului.